

Språkliga perspektiv i historisk forskning

Kenneth Partti, *Taking the Language of the Past Seriously. The Linguistic Turns in Finnish and Swedish History Dissertations, 1970–2010*, 183 s., Jyväskylä, University of Jyväskylä 2020.

SEDAN 1960-TALET har ett språkligt perspektiv gradvis blivit starkare inom historisk forskning. Perspektivet har anlagts dels för att förstå historiska aktörer utgående från deras eget språkbruk, dels för att undersöka gränserna för hur väl historieforskning kan förmedla historisk kunskap genom språket. I sin avhandling *Taking the Language of the Past Seriously* undersöker Kenneth Partti hur dessa perspektiv slagit igenom i finländsk och svensk historieforskning mellan 1970 och 2010. Avhandlingens metod skiljer sig från tidigare historiografiska arbeten i och med att Partti gör en väldigt strikt avgränsning. Han studerar systematiskt alla doktorsavhandlingar i historia i de två länderna under denna period och noterar alla hänvisningar till auktoriteter som kan anses höra ihop med den så kallade språkliga vändningen. Parttis studie är med andra ord en doktorsavhandling om doktorsavhandlingar.

Kenneth Partti gör ett viktigt inlägg i den historiografiska diskussionen i Norden. De flesta forskare som tolkar språkbruk i det förflutna torde ha åtminstone en ytlig uppfattning om hur vanligt ett språkperspektiv är inom historisk forskning och vilka som är riktningens ledande forskare, men verifierbar kunskap om frågan har inte funnits. Parttis avhandling erbjuder en omfattande genomgång av historisk forskning som dels bekräftar tidigare antaganden, dels kommer med konkreta nya insikter.

Greppet i avhandlingen har sina styrkor och sina svagheter. Styrkan ligger i att Partti kan datera konkreta influenser, analysera den anpassning som skett i både Finland och Sverige, och visa hur de olika angreppssätten inom begreppshistoria, idéhistoria, historisk diskursanalys, genushistoria och narrativhistoria står för olika slag av intresse för språket i det förflutna. I Sverige innehåller sex procent av avhandlingarna hänvisningar till teoretiker som förknippas med språkliga perspektiv. För Finland handlar det om nio procent. För Sveriges del är det tydligt att disciplinen idé-

och lärdomshistoria dominerar, medan det i Finland är allmän historia som dominerar (om än inte lika kraftigt). Det är också tydligt att språkliga perspektiv slog igenom så sent som på 1990- och 2000-talet i både Finland och Sverige, men det finns enstaka intressanta föregångare från de tidigare decennierna. Genombrottet sammanfaller dessutom med att avhandlingsgenren formaliserades så att varje avhandling har en diskussion om metod (och kanske också teori). På 2000-talet förekommer också avhandlingar där hänvisningarna till språkliga perspektiv verkar snarast slentrianmässiga – detta torde också vara en följd av genrens formalisering och det språkliga perspektivets popularitet.

Svagheten i Parttis metodiska grepp är kanske självklar. I och med att han noterat alla avhandlingar som publicerats i historia, allmän historia, Finlands och Skandinavians historia samt idé- och lärdomshistoria (men inte kyrkohistoria eller rättshistoria) och närmare granskar de 133 avhandlingar som innehåller hänvisningar till valda teoretiker, blir avhandlingen något av en katalog. Systematiken leder till en behandling där det är nästan som om alla 133 är lika viktiga när det kommer till receptionen av språkliga perspektiv i historien i Norden. Så är inte fallet, men Partti behandlar ändå alla avhandlingar genom att kommentera upplägget och hänvisningarna till olika teoretiker. I mitt tycke skulle det ha varit klokt att bereda mer utrymme åt de avhandlingar som utmärker sig i frågan.

En annan punkt där systematiken har konsekvenser är att Partti utgår från att receptionen av språkliga perspektiv på ett fruktbart sätt kan definieras genom hänvisningar till Reinhart Koselleck och hans begreppshistoriska perspektiv, Quentin Skinner och hans så kallade lingvistiska kontextualism, Michel Foucault och hans historiska diskursanalys, Joan W. Scott och hennes språkligt orienterade genushistoria samt den narrativhistoria som förknippas med Hayden White och Frank Ankersmit. Hänvisningarna är i sig en bra startpunkt och gör jämförelserna mellan de olika disciplinerna och nationella traditionerna möjliga, men samtidigt innebär fokus på hänvisningarna att de olika forskningstraditionerna, från begreppshistoria till narrativhistoria, likställs. Trots att Partti för en intressant diskussion om olikheterna mellan de olika traditionerna, skulle det ha varit bra att lägga större vikt på hänvisningar till Koselleck och Skinner eftersom dessa mest sannolikt innebär ett de facto språkligt perspektiv. Ett intresse för Scott, White eller Ankersmit har ofta haft andra konsekvenser än ett fokus på just historiskt språkbruk.

Detta betyder inte att genomgången av alla avhandlingar har varit ett dåligt val – tvärtom! – men analysen kunde ha kompletterats med två andra teman som skulle ha skapat en fylligare bild av hur de olika språkliga vändningarna som Partti analyserar tagits emot i Sverige och Finland. För det första kunde avhandlingarna ha haft en del där Partti mer ingående

skulle ha diskuterat hur historiker talat om den språkliga vändningen, postmodernismen och poststrukturalismen och vad denna diskussion inneburit för dem. För det andra kunde avhandlingen mer ingående ha diskuterat hur de valda teoretikerna hänvisar till varandra och hur deras intellektuella projekt är sammanknutna. Här finns intressanta kopplingar som skulle ha varit värda att diskutera: Scott är i många hänseenden inspirerad av Foucault medan White och Koselleck recenserade och kommenterade varandras verk. Ankersmit har gjort sig till en av de främsta tolkarna av White och är på många sätt arvtogare till honom, även om de har olika relation till strukturalismen. Därtill är kopplingen mellan Koselleck och Skinner allmänt befäst inom den begreppshistoriska traditionen även om Skinner aldrig varit särskilt nöjd med att hans arbete kopplas till den 17 år äldre Koselleck. Man kan också tänka sig att en analys av dessa teoretikers intellektuella projekt gör det möjligt att gruppera dem på olika intressanta sätt. Ankersmit, White och Koselleck hör till dem som engagerat sig i den klassiska frågan om vad historia är och sedan vänt sig till narrativa strukturer och språk. De två förstnämnda är speciellt framstående när det kommer till diskussioner om objektivitet och historia. Koselleck och Skinner är de två teoretiker som allra mest kopplas till språkbruk i historien. Det politiska i historieskrivningen framträder främst hos Scott, Foucault och Skinner. De två förstnämnda har också utmärkt sig genom att utmana maktstrukturer som är närvarande i språkbruket. Koselleck och Scott hör i mitt tycke ihop på ett intressant sätt i och med att båda fäster uppmärksamhet vid hur historisk förändring förutsätter nya begrepp. För Koselleck leder detta till en granskning av språklig förändring och dess relation till samhällelig förändring, medan samma insikt för Scott betyder introduktionen av nya begrepp – framför allt begreppet *gender* (genus) som en kategori för historisk forskning.

Parttis avhandling handlar i sig inte om dessa teoretiker utan om receptionen av dem i Finland och Sverige, men hans genomgång visar att kopplingarna mellan teoretikerna i viss mån också speglas i receptionen. Av en sammanställning över alla avhandlingar (s. 181–183) framgår att Skinner och Koselleck formar ett par i hänvisningarna, och detsamma gäller White och Ankersmit. Skinner har under de senaste tio åren själv hänvisat till Foucault, men detta intresse återspeglas inte i den nordiska receptionen. Inte heller verkar det finnas någon koppling mellan intresse för Scott och Koselleck. Det är också intressant att märka att ingen av de 133 avhandlingarna hänvisar till samtliga teoretiker. Fastän alla nämnda teoretiker står för varianter av ett språkligt perspektiv finns det ingen gemensam reception som skulle inkorporera dem alla under perioden 1970–2010.

Avhandlingen kommer också med många intressanta insikter som är potentiellt viktiga för historikernas självförståelse i Finland och Sverige.

Till exempel var det en överraskning för mig att genushistoria inte verkar vara proportionellt mer etablerad i Sverige än i Finland om man ser till hänvisningarna till Scott i doktorsavhandlingar. Tolkningen av siffrorna kan säkert diskuteras, men på den här punkten visar den systematiska genomgången ändå sin styrka: av de cirka 1 700 avhandlingar som granskats hänvisar 2,4 respektive 2,5 procent till Scott i Sverige och Finland.

Intressant är också att hänvisningarna till Foucault inte överskuggar de andra nämnda teoretikerna. Trots att Foucault utan tvekan är föremål för mer ingående akademiska diskussioner än de andra teoretikerna, verkar historiker som disputerat i Sverige och Finland inte vara så Foucault-orienterade som man skulle ha förväntat sig. Avhandlingen går inte in på andra akademiska discipliner, så läsaren måste själv beakta receptionen inom politologi eller filosofi. Men samtidigt är det givande att enbart granska historievetenskapen, som traditionellt varit öppen för influenser från andra discipliner. På så vis synliggörs till exempel att Foucault inte är ett så stort namn bland historiker som man skulle ha kunnat tänka sig.

Parttis studie har inga tidigare motsvarigheter då andra historiografiska verk inte använt sig av ett lika systematiskt grepp. Det kommer att vara spännande att se om Parttis sätt att analysera historiografiska frågor blir vanligare. Tills vidare har studier som kartlagt historieforskningens trender följt ett slags från topp till topp-metod där det historiska fältets mest lysande stjärnor fått representera utvecklingsriktningar inom disciplinen. Parttis sätt att ta ett bredare material och systematiskt gå igenom det utmanar sådana framställningar. Han berör också viktiga teman kring akademiska influenser samt spelet mellan det nationella och det internationella. Dessa teman har ofta blivit förbisedda i mer traditionella vetenskapshistoriska framställningar.

Jani Marjanen